

הדרכה ללימוד דיני שכירות

חיים אפרתי

הערת המערכת: להלן צילום של עבודה ז' מתוך חוברת עבודה לתלמיד על פרק "השוכר את האומנין" שכתב חיים אפרתי (בהמשך לחוברת הקודמות שכבר זכה להוציא לאור). החוברת מיועדת לכתה ו' ולכיתות של חטיבת הביניים. לחוברת נלווה מדריך למורה, ופרק ז' ממנו הובא להלן לאחר העבודה לתלמיד. השאלות המסומנות בכוכבים הם קשות יותר. אפשר לקנות את החוברת אצל המחבר הגר בקדומים ד"נ שומרון 44856.

עבודה ז

דף ע"ו ע"ב משתי השורות האחרונות בעמוד "כי הא דאמר רבא" עד דף עז ע"א "דאי לא עבדי חלשי".

הנושא: דיני שכירות, שחלו בה עיכובים

מבוא

בסוגיא הבאה מובאים מקרים שונים שיש להם מכנה משותף, והוא: אירע מקרה, הגורם לביטול מלאכה. הגמרא דנה בשאלה, מי מפסיד כתוצאה מביטול המלאכה: בעל הבית או הפועלים.

לפניך שני כללים קצרים ופשוטים, שינחו אותך, כיצד לפסוק בעצמך את הדין במקרים המובאים בסוגייתנו וכן במקרים אחרים, אותם נביא בע"ה במהלך העבודה.

א. אם אירע מאורע, שבגללו נבצר מן הפועל לעשות מלאכתו, או שאין צורך במלאכתו, והפועל ובעה"ב, שניהם, יכלו להעלות על דעתם, שיקרה מאורע כזה, או לא יכלו להעלות על דעתם שיקרה מאורע כזה — הפועל מפסיד. **הטעם**: כיוון שהפועל בא להוציא כסף מבעל הבית, ידו על התחתונה (לפי הכלל: "המוציא מחבירו עליו הראיה").

ב. אם רק בעל הבית (ולא הפועל) היה יכול לדעת על מאורע, שבגללו נבצר מן הפועל לעשות מלאכתו, או שאין צורך במלאכתו — בעל הבית מפסיד. **הטעם**: כיוון שרק בעל הבית יודע על מאורע זה, מוטל היה עליו להתנות עם הפועל, שאם יארע מאורע כזה, יהיה פטור מלשלם שכרו.

1. א. לפניך מילים ארמיות בצד ימין. כתוב את ההסבר המתאים במשבצת הריקה.

מילים ארמיות	ההסבר המתאים	הסברים	מילים ארמיות	ההסבר המתאים	הסברים
האי מאן		שכירים	עבִידְתָא		יש לו
אָגַר		זה מי(מי)	אֵית לִיה		שנוחה
אָגִירִי		להשקות שדות	דְנִיחָא		או גם כן
אָתָא		חצי	מִינָה		כמותה
דוּלָא		בא	אי נְמִי		נותן
פְלָגָא		עשוי שיפסק (רגיל בכך)	כְּתָה		סבלים של מחוזא
יוֹמָא		עיר	מְפָקַד		מדוע
עֵבִיד דְפְסִיק		יום	אֲמַאי		ממנה
מְתָא		שָׁכַר	אֲכְלוּשִׁי דְמַחוּזָא		עבודה

- ב. הקף בעיגול את המילים הארמיות, שיש להן משמעות דומה בעברית.
2. א. לפי רש"י דף עו ע"א ד"ה "בריפקא", המילה "רְפָקָא" – פירושה _____
- ב. לפי הרמב"ם הלכות שכירות פרק ט הלכה ד בתחילתה, המילה "רְפָקָא" – פירושה: _____
- ג. "גליון הש"ס", המובא בצד שמאל של העמוד, סובר בעניין זה כרמב"ם / כרש"י. מחק את המיותר.

הארה

גליון הש"ס – הערות על קשיים או סתירות בגמרא ובמפרשים, או הפניה למקורות מקבילים בש"ס, שחיבר הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (עיין בנספח).

3. א. לפניך מקרים כפי סדר הופעתם בגמרא. השלם את הטבלה שלפניך:

המקרה	מי מפסיד? (פועלים או או בעה"ב)	הסיבה: (העזר בכללים שבמבוא לעבודה זו)
א. בעל הבית שכר פועלים לחרוש בשדה. בלילה ירד גשם, ולכן השדה אינה ראויה לחרישה. הפועלים ראו את השדה ערב לפני כן.		
ב. אותו המקרה כמו בסעיף א בשינוי אחד, בעל הבית לא הראה לפועלים את השדה מבערב.		
ג. בעל הבית שכר פועלים להשקות את השדה, ובלילה ירד מטר והשקה את השדה. בעל השדה לא הראה את השדה לפועלים מבערב.		
ד. בעל הבית שכר פועלים להשקות את השדה. לפני שהפועלים התחילו להשקותו, עלה הנהר והשקה את השדה דרך מערכת ההשקייה של השדה. הפועלים הפסידו יום עבודה. 1. הפועלים לא הכירו את דרך השקיית השדה. 2. בעל הבית הסביר לפועלים בהרחבה את דרך השקיית השדה.		
ה. בעל הבית שכר פועלים להשקות את השדה, והנהר פסק בחצי היום, ואין להם ממה להשקות. 1. הפועלים בני העיר, אך הפסקת הנהר הינה תופעה נדירה. 2. הפסקת הנהר הינה תופעה שכיחה אך הפועלים לא בני העיר ולא ידעו ממנה. 3. הפסקת הנהר הינה תופעה שכיחה, והפועלים בני העיר.		

ב. ראובן שכר נגר לעבוד בביתו הנמצא בישוב חדש. במקום זה יש הפסקות חשמל רבות. ראובן לא אמר לנגר מאומה אודות הפסקות החשמל. הנגר לא עבד חצי יום בגלל הפסקות החשמל. לאיזה מקרה מהמקרים המובאים בטבלה לעיל דומה מקרה זה? _____

המקרה: אדם שכר פועלים להשקות, וירד מטר.

4. עיין ברמב"ם הלכות שכירות פרק ט הלכה ו, בסופה, וכן בתוס' ד"ה "דאגר אגורי לדוולא", וכתוב:
א. מה המקרה המובא ברמב"ם הני"ל בהקשר לאריס?

(אריס – אדם המקבל שדה מחבירו לעבדה ולטפל בה, בשכר חלק מסויים מהפירות שתוציא השדה).
ב. מה פסק הרמב"ם במקרה של אריס?

ג. מדוע הדין באריס שונה מהדין בפועל?

-
5. מדוע לא מחלקת הגמרא במקרה "ששכר פועלים להשקות וירד מטר" בין סיירא לבין לא סיירא, כפי שהיא מחלקת במקרה ששכר פועלים לרפקא?
נחשוב בעצמך, ולאחר מכן השווה את תשובתך לתשובת התוס' ד"ה "ואתא מיטרא" בסופו מ"ועוד יש לומר" (ועיי"ל).

המקרה: אדם שכר פועלים להשקות, ואתא נהרא.

6. א. כיצד מנמק הרמב"ם בהלכות שכירות פרק ט הלכה ו את הדין במקרה של "אתא נהרא"?

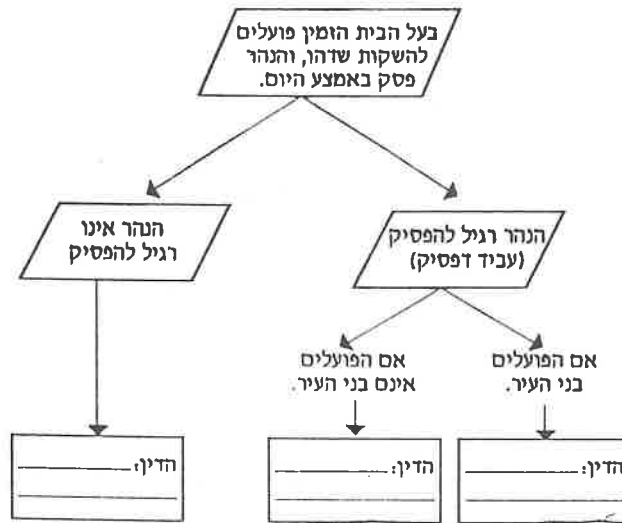
ב. כיצד מנמק רש"י בד"ה "פסידא דבעל הבית" את הסיבה להפסד בעה"ב?
האם רש"י סובר כמו הרמב"ם?

ג. מה קשה לך על פסק הרמב"ם מהסוגיא שלנו?

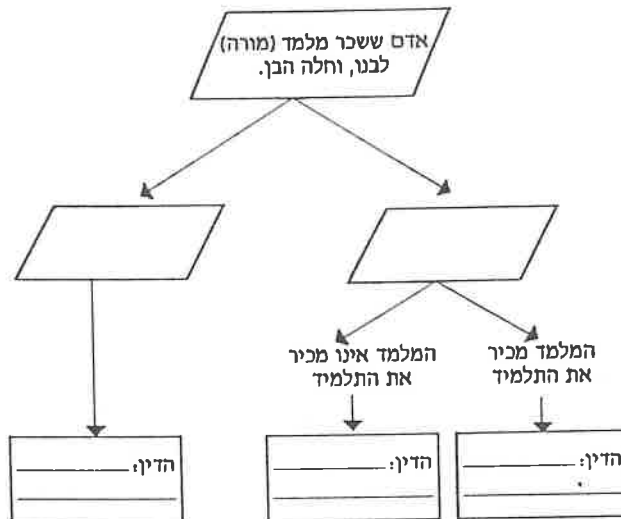
ד. כיצד מתרץ המגיד משנה במקום את קושייתך בחלק ג?

-
7. מדוע לא מחלקת הגמרא במקרה של "אתא נהרא" בין פועלים בני העיר לפועלים שאינם בני העיר, כמו במקרה של "פסיק נהרא"? (לאחר שחשבת בעצמך, עיין בתוס' ד"ה "עביד דפסיק").

המקרה: שכר פועלים להשקות, ופסק הנהר באמצע היום.
 8. השלם בתרשים את הדינים: בעל הבית מפסיד / פועלים מפסידים

9. על בסיס המקרה המתואר בשאלה 8 פוסק רבינו יואל בעניין אחר, וזה לשונו: "מי ששכר מלמד לבנו, וחלה התלמיד, אי(=אם) לא שכיח דחלה - פסידא דמלמד, ואי שכיח (=מצוי) דחלה, אי שכיח המלמד במתא (=בעיר) ומכיר עניין התלמיד — פסידא דמלמד; ואי לא שכיח במתא פסידא דבעל הבית." (מובא ברא"ש פרק ו' סימן ג').
 השלם את החסר בתרשים המובא לפניך לפי הדוגמא, המובאת בשאלה מס' 8.

המקרה: שכר פועלים, והפועלים גמרו את העבודה בחצי היום.

מבוא

בעל הבית ששכר שכיר ליום עבודה לעבודה סתם, ולא התנה אתו מראש על עבודה מסויימת ומוגדרת, והפועל סיים את העבודה הראשונה שהוטלה עליו, יכול בעל הבית ליתן לו כל עבודה, אפילו קשה יותר מהעבודה הראשונה שהוטלה עליו. אם בעל הבית שכר את הפועל (השכיר) ליום עבודה לעבודה מסויימת, כגון: ניכוש או השקאה, והפועל גמר את העבודה בחצי היום, יכול בעה"ב ליתן לו עבודה בדרגת קושי של העבודה הראשונה או קלה ממנה (הרא"ש בפרקנו סימן ב).

10. א. תרגם לעברית את הקטע מ"אמר רבא האי מאן דאגר אגורי לעבידתא" עד "נותן להם שכרן משלם".

ב. מה יהיה הדין במקרה המובא לעיל, אם הפועלים מצאו עבודה אחרת כמו העבודה הראשונה אצל בעל בית אחר? נמק.

11. א. עיין במבוא לעיל וכתוב, האם במקרה שתרגמת בשאלה 10. א. מדובר, ששכר את הפועל לעבודה סתם, או לעבודה מסויימת ומוגדרת. הוכח.

ב. האם מדובר במקרה לעיל בשכיר או בקבלן? הוכח.

12. פרדסן שכר פועלים ליום עבודה כדי להשקות את העצים. הפועלים גמרו להשקות בחצי היום.

א. האם יכול הפרדסן לדרוש מהפועלים לעשות גומות סביב לעצים בשארית היום (עשיית גומות נחשבת למלאכה קשה יותר מהשקאה)? נמק.

ב. האם יכול הפרדסן לדרוש מהפועלים למיין תפוזים בשארית היום (מיון קל מהשקאה)? נמק.

ג. כמה ישלם בעל הבית לפועלים אם אין הם רוצים לעסוק:

1. בעשיית גומות סביב לעצים. 2. במיון. ענה בנפרד על כל סעיף, ונמק.

ד*. האם ההלכה מתירה לבעל הבית לומר לפועלים: "תעבדו בעשיית גומות תמורת תוספת שכר מתאימה, ואם אתם מסרבים, תקבלו תשלום רק עבור חצי יום עבודה! נמק."

13. ענה על סעיפים א, ב, ג, בשאלה הקודמת תוך הנחה שבעל הבית שכר פועלים לעבודה סתם, ולא לעבודה מסויימת ומוגדרת.

14. א הסבר את המושג "אֶכְלוּשֵׁי דְמַחוּזָא" לפי רש"י ולפי הרמב"ם בהלכות שכירות פרק ט הלכה ז.

ב. האם ספורטאי מקצועי המובטל דומה ל"אכלושי דמחוזא"? נמק.

ג. מה המיוחד בדינם של "אכלושי דמחוזא"? הסבר.

ד*. הרא"ש (רבנו אשר) פוסק, שמלמד תינוקות המלמד תורה – דינו כ"אכלושי דמחוזא". נסה להסביר מדוע?

15. ראובן שכר מורה פרטי לבנו שמעון, ושמעון חלה (המורה לא מכיר עניין התלמיד). האם יכול ראובן למסור למלמד את בנו אהרן (אהרן פחות כשרוני בלמודים משמעון) במקרים הבאים:

א. ראובן שכר את המלמד סתם, ולא דווקא לבנו שמעון.

ב. ראובן שכר את המלמד דווקא לבנו שמעון.

(רמז: העזר במבוא לאחר שאלה 9, בעבודה זו).

16. בעל הבית שכר שכירים בשכר של 150 ש"ח ליום עבודה. השכירים גמרו את העבודה בחצי היום. הנח, ששכר פועל בטל הוא $\frac{2}{3}$ משכר אותה מלאכה שממנה התבטל.

במקרה לעיל:

א. שכר פועל בטל של יום עבודה הוא: $150 \times \frac{2}{3} = 100$ ש"ח

ב. שכר פועל בטל של חצי יום עבודה הוא: $75 \times \frac{2}{3} = 50$ ש"ח

ענה על השאלות הבאות (פְּרַט בתשובתך, האם שכן לעבודה סתם או לעבודה מסויימת ומוגדרת. בתשובתך הנך יכול להניח את ההנחות הבאות: יש לו עבודה קשה יותר, יש לו עבודה קלה או כמותה וכו'):

א. באילו מקרים יקבלו הפועלים 75 ש"ח?

ב. באילו מקרים יקבלו הפועלים 125 ש"ח?

ג. באילו מקרים יקבלו הפועלים 150 ש"ח?

ד*. באילו מקרים יקבלו הפועלים 160 ש"ח?

17**. מנהל חטיבת ביניים שכר אוטובוס לטיול ליום שלם מחברת "המסיע". המנהל לא פירט את מסלול הטיול בעת ההזמנה. ביום הטיול ירד לפתע גשם. מנהל החטיבה צלצל לחברה בבוקר ובקש לבטל את הזמנת האוטובוס בגלל הגשם. מנהל חברת "המסיע" דרש תשלום. הם הלכו לדין תורה.
א. איזו טענה יטען מנהל חטיבת הביניים? (העזר במבוא לעבודה, כלל א)

ב*. איזו טענה יטען מנהל חברת ההסעות? (העזר ברש"י בתחילת דף עז ע"א ד"ה "לא סיירא מאורתא").

ג. מה יפסוק הרב? נמק.

ד. נניח, שמנהל חברת ההסעות צודק בתביעתו. האם מגיע לו שכר מלא או כפועל בטל? נמק.

18*. מעשה שקרה: רבי מאיר רבינוביץ זצ"ל הרצה לעת זיקנה לטייל במצוות הרופאים, הוא שכר עגלון קבוע שיסיעו. פעם אחת קטע את טיולו באמצע ולאחר דין ודברים הסכים העגלון לקבל, לאותו יום, רק את מחצית השכר. בחצות הליל הגיע רבי מאיר למסקנה הלכתית שהוא חייב לעגלון את השכר כולו. מיד האיץ בבנו להביא עגלה ובמשך זמן רב חיפשו את העגלון בפרברי העיר, כדי לשלם לו עוד באותו לילה את שלושים הקופיקות.
א. מדוע, לדעתך, חשב רבי מאיר בתחילה שמגיע לעגלון רק את מחצית השכר?

ב. מדוע, לדעתך, הגיע רבי מאיר למסקנה שמגיע לעגלון שכר עבור יום עבודה שלם?

ג. מדוע, לדעתך, שילם רבי מאיר לעגלון שכר מלא על חצי היום השני ולא שכר כפועל בטל?

19. השלם את צורות הדקדוק הבאות: (העזר במילון מילים בנספח).

_____	—	כמוני	—	קָוְתִי
_____	—	כמותך	—	קָוְתִיךְ
_____	—	כמותו	—	קָוְתִיָּהּ
.....				
_____	—	לפני	—	קָמִי
_____	—	לפניכם	—	קָמִיכֶם
_____	—	קמיהו	—	קָמִיָּהּ

20. כתוב את הביטויים המתאימים בלשון הגמרא: (שים לב: כל קו מציין מילה אחת).

- א. בני העיר _____
- ב. נשלמה אותה עבודה בחצי היום _____
- ג. אם יש לו עבודה קלה ממנה או כמותה, נותן להם _____
- ד. שיתן להם כפועל בטל! _____
- ה. סבלים של העיר מחוזא, שאם הם אינם עובדים הם נחלשים. _____

עבודה ז

הקשיים בסוגיא

א. קשיים בתוכן הסוגיא

1. בגמרא לא כתובים הכללים המופיעים בחוברת לתלמיד עמי' 40, ולכן אין התלמיד יודע את העקרונות, לפיהם נפסקו הדינים במקרים שמביא רבא.
2. בהקשר למקרה: "האי מאן דאגר אגורי לעבידתא ושלים עבידתא בפלגא דיומא" - לא מוזכר בגמרא באיזו עבודה מדובר - כל עבודה או עבודה מסויימת.

ב. לשון הסוגיא

- בגירסת הגמרא כתוב "אי אית ליה עבידתא דניחא מינה יהיב להו אי נמי דכותה מפקד להו" - 1. שינוי הלשון (יהיב, מפקד) תמוה. 2. הגמרא יכולה היתה לקצר ולכתוב בצורה הבאה: אי אית ליה עבידתא דניחא מינה אי נמי דכותה מפקד להו.

הצעות לטיפול בקשיים

- א. 1. ראה בחוברת לתלמיד עמי' 40.
 2. עיין בחוברת לתלמיד בתחילת עמי' 45.
 - ב. הגהות הגר"א במקום אות א אינו גורס במשנה את המילים "יהיב להו".
- מטרות חנוכיות: א. חשיבות נסוח חוזה בכתב בקבלת עבודה / קניה / מכירה תוך

פירוט כל הדברים שעלולים לקרות. עיין בחוברת לתלמיד עמ' 86 שאלה 8.
ב. ערך המלאכה בהקשר למושג "אכלושי דמחוזא".

הצעות לפתיחת השיעור

- א. להעלות בפני התלמידים את המקרה המובא בעמ' 47 שאלה 17.
 - ב. להעלות בפני התלמידים את המקרה המובא בעמ' 86 שאלה 10.
 - ג. להעלות בפני התלמידים את אחת השאלות המובאות לקמן במדריך למורה עבודה יב שאלה 10.
- המורה יכול לפתוח את השיעורים **הבאים** באחת ההצעות לעיל.

תשובות לשאלות והארות

למבוא: התלבטנו, האם עדיף שהתלמידים יסיקו בעצמם את העקרונות המופיעים במבוא מתוך פסקי הדין במקרים המובאים בגמרא, או שמא עדיף לכתוב את העקרונות ובאמצעותם יבינו התלמידים את הדינים או יפסקו בעצמם את הדינים במקרים המובאים בגמרא. אנו נקטנו בדרך השנייה. כל מורה יחליט בעצמו באיזו שיטה לנקוט.

העמקה והרחבה:

לשאלה 3 א - רש"י בדף עז"ב בד"ה לא סיירוה מאורתא כותב: "עליו היה לתת לב לדבר ולהודיעם: אם תמצאו שדה לחה - לא אתן לכם כלום".
לקמן גבי אתא מיטרא כותב רש"י **טעם אחר** - "דאמרו ליה: ימי יימר דלדעתא דהווא ארעא אגרתן" (עיין ברש"י דף עז ע"א ד"ה לא סיירא מאורתא).
המהר"ם שיף מתרץ: רש"י עוסק בשני מקרים שונים. בד"ה הראשון עוסק רש"י במקרה שהפועלים מצאו שדה לחה. רק בעה"ב יודע אם דרכה של השדה להיות לחה, ולכן בעה"ב פושע אם הוא לא הודיע לפועלים.
בד"ה השני עוסק רש"י במקרה שבא מטר, ובמקרה זה גם הפועלים היו צריכים להעלות על דעתם שירדו גשמים, ולכן מביא רש"י את טענת הפועלים: "מי יימר דלדעתא דהווא ארעא אגרתן", בכיתות מתקדמות רצוי לעודד את התלמידים להשמיע סברותיהם בנידון.

לשאלה 3 א (ג בטבלה) - "הראב"ד" (מובא בנמוקי יוסף) סובר שאם בא מטר **לאחר שהפועלים התחילו בעבודה** זה רווח של הפועלים. וזה לשונו: "... דאפילו קבלן ואפילו פועל - כל זמן שהתחיל במלאכה כך הוא דינו: שמאותה שעה זכה בשכירותו, ואע"פ שלא נעשית על ידו... וכי אמרינן הכא פסידא דפועלים דווקא בשלא התחילו במלאכה".
בשו"ע סימן שלד סעיף ג לא נפסק כראב"ד וזה לשונו: "שכרו להשקות שדהו... וכן אם בא (המטר) בחצי היום, אינו נותן לו מחצי היום ואילך כלום".

לשאלה 3 א, (2ד בטבלה) - במקרה זה הפועלים מפסידים. אומנם הגמרא כותבת סוירא, אבל אין הכוונה דווקא לסיור ממש של מקום העבודה, אלא לידיעה של הפועלים בדבר סוג העבודה שלשמה נשכרו ומקום ביצועה.

לשאלה 5 - תוסי' כותבים שבדוולא כיוון שרוב השדות מושקות ע"י המטר, אפילו לא ראו הפועלים את השדה מבערב, לא היה להם לבוא. בניגוד לריפקא, שאין לפועלים לידיע, שהמטר ימנע קרקעו מריפקא.

לשאלה 6 ג - בגמרא כתוב שב"אתא נהרא" מקבלים הפועלים שכרם כפועל בטל, ולפי הרמב"ם מקבלים הפועלים באותו מקרה שכר שלם.

לחלק ד - לפי המגיד משנה בהסבר הרמב"ם, כיוון שהפועלים עשו קצת המלאכה (את החריצים שדרכם עוברים מי הנהר) מן השמים נסתיעו, ולכן משלם להם בעה"ב את כל שכרם.

לשאלה 7 - פועלים, אפילו שהם בני העיר, אינם יודעים במנהג שדהו, שיהא נהר עולה להשקותו. אבל אם הראה בעל הבית לפועלים את שדהו וניתנה להם ההזדמנות ללמוד את דרכי ההשקייה, כי אז ההפסד הוא של הפועלים.

לשאלה 9 - יש בשאלה זו יישום של הגמרא לבעיה שנתקלים בה יום יום. תלמיד לא מגיע לשיעור פרטי מפאת מחלתו, האם הוא צריך לשלם עבור השיעור. (בהנחה שלא סוכם מאומה אודות עניין זה בין המורה והתלמיד, ואין מנהג קבוע בעניין זה).

לשאלה 10 ב - אם הפועלים מוצאים עבודה אחרת כמו הראשונה, נותן להן שכרן של חצי היום ותו לא. **הראייה מדף עט ע"ב** "השוכר את הספינה ופרקה לה בחצי הדרך". אם בעל הספינה מוצא להשכיר את הספינה למישהו אחר, נותן לו השוכר הראשון רק חצי שכר (חידושי הר"ן).

לשאלה 11 ב - מדובר בשכיר, כי קבלן צריך לבצע מלאכה. ואם הוא גמר את המלאכה בחצי היום, צריך לקבל את שכרו המלא.

לשאלה 12 - בשאלה זו מיישמים התלמידים את הכללים שלמדו.

לחלק 11. מקבלים שכר שלם על חצי היום הראשון, ושכר כפועל בטל על חצי היום השני.

2. מקבלים שכר שלם על חצי היום הראשון בלבד.

לחלק ד - בעניין זה יש מחלוקת ראשונים. לפי "רבינו מאיר" הובא ב"מרדכי"

סימן שמו, אם בעה"ב רוצה להוסיף על שכרו, לפי מה שמלאכה שנייה כבידה מן הראשונה, והפועל מסרב - הרשות ביד בעל הבית לחזור בו. **התנאי הוא:** שמדובר במלאכה שדרכם לעשות. הראייה מספינה לקמן בדף עט ע"ב שרש"אין לפורקה (להוציא חבילותיו ממנה) בחצי הדרך היכא דאשכח לאגורי, אע"ג שהשני מרבה בחבילות (עיי'ן חזון איש, ב"בא קמא סימן כג אות ה).

הרמ"ק מובא בשיטה מקובצת כותב, שבעה"ב לא יכול לחייבם לעשות מלאכה קשה מהראשונה תמורת תוספת שכר. **הערוך השולחן פוסק** כדעת רבינו מאיר לעיל. **הסיבה:** אנו סהדי דכל פועל ניהא ליה בתוספת שכר אע"פ, שהמלאכה יותר כבידה קצת.

לשאלה 13 - אם בעה"ב שכר את הפועלים לעבודה **סתם**, רשאי לתת להם כל עבודה אפילו קשה מהראשונה, ואם הפועלים מסרבים לעבוד, יתן להם בעה"ב לפי מה שעשו.

לשאלה 14 א - המכנה המשותף לפי רש"י והרמב"ם: אדם שאינו נהנה בביטולו, אלא מצטער בביטולו ונהנה מיגיעה.

לחלק ב - דוגמא נוספת ל"אכלושי דמחוזא" הם אנשי מדע, שאם הם מובטלים ממלאכתם תקופה ארוכה הם עלולים לצאת מהמעגל המקצועי.

לחלק ד - הרא"ש כותב: "...דכל לומדי תורה דומים לאכלושי דמחוזא, שהבטלה גורמת להם שכחה וכובד אברים (כלומר עצלות)".

התלמידים שואלים (זו שאלת המהרי"ח המובא בהגהות אשר"י): הלא אפשר לו (למלמד תינוקות) ללמוד בעצמו?

המורה ינחה את התלמידים להבחין בכוחות עצמם בין לימוד עם תלמיד, שמצריך עמל ויגיעה רבה והדברים מתבררים יותר - "ומתלמידי יותר מכולם" לבין לימוד עצמי. רצוי לעודד את התלמידים ללמוד גמרא בחברותא מסיבה זו. בהקשר לזה ראוי לספר לתלמידים את המעשה המובא בגמרא בבבא מציעא דף פד ע"א בסופו. **הרשב"א** (שו"ת הרשב"א ח"א) כותב, כי בשאלה - אם מלמד שפוטר נוטל שכר שלם או כפועל בטל, קובע הב"ד לפי ראות עיניו. אם נראה לבית הדין שמלמד זה נהנה בלימוד יותר מהיותו בטל - נותן לו שכרו משלם; ואם לא - כפועל בטל. **להרחבה:** עיי'ן באוצר מפרשי התלמוד עמודה תרא.

לשאלה 15 - במקרה א - יכול למסור למלמד את בנו אהרן. לגבי מקרה ב - חלוקים הראשונים. **לפי "הרמב"ן"**, אינו יכול, מאחר ויש כמה עניינים, שדעת המלמד נוחה בנער אחד יותר מחבירו, אע"פ שאינו מעניין הלימוד. **לפי "המרדכי"**, יכול. הסברה של "המרדכי": הכל תלוי בעניין הלימוד, שלכך שכרוהו מתחילה. שתי הדיעות הובאו בהגהת שו"ע חו"מ, ריש סימן שלה.

המורה יעודד את התלמידים להשמיע סברותיהם בשאלה זו.

לשאלה 16 א אפשרות 1: שכרם לעבודה מסויימת, והפועלים גמרו את העבודה בחצי היום, ומסרבים לבצע עבודה קלה מהראשונה או כמותה.
אפשרות 2: שכרם לעבודה סתם וגמרו את העבודה הראשונה בחצי היום, והם מסרבים לבצע עבודה קשה מהעבודה הראשונה שהוטלה עליהם.
אפשרות 3: שכרם בין לעבודה מסויימת ובין לעבודה סתם, ובחצי היום מצאו עבודה אחרת.

ב - אפשרות 1: שכרם לעבודה סתם, והם גמרו את העבודה בחצי היום, ואין לו עבודה אחרת להעסיק אותם בחצי היום השני.
אפשרות 2: שכרם לעבודה מסויימת, והם גמרו את העבודה בחצי היום, ואין לו עבודה קלה או כמותה.

ג - אפשרות 1: שכרם לעבודה סתם. הפועלים גמרו את עבודתם הראשונה בחצי היום ובצעו עבודה אחרת, אפילו קשה מהראשונה שהוטלה עליהם, בחצי היום השני.
אפשרות 2: שכרם לעבודה מסויימת וגמרוה בחצי היום והסכימו לבצע עבודה קלה ממנה או כמותה בחצי היום השני.
אפשרות 3: שתי האפשרויות המובאות בסעיף ב, ומדובר ב"אכלושי דמחוזא".

ד - שכרם לעבודה מסויימת ורוצה לתת להם עבודה קשה ממנה ולהוסיף על שכרם, לפי מה שמלאכה שנייה כבידה מן הראשונה, והם הסכימו.

לשאלה 17 - א. הגשם לא היה צפוי, דהיינו זה מקרה של אונס. ובמקרה כזה חובת הפועלים להתנות, שאם ירד גשם ישולם שכרם, ומכיוון שהפועלים (במקרה שלנו הם חברת "המסיע בע"מ") לא התנו - יפסידו.
ב. מנהל חברת ההסעות טוען, כיוון שלא קבלתי את מסלול הטיול, לא יכולתי לדעת שגשם ימנע את קיום הטיול, כי יכול להיות שרציתם טיול, שלא דורש מסע רגלי, אלא נסיעה באוטובוס ממקום למקום. וזה מקביל לטענת הפועלים "מי יימר לדעתא דהוא ארעא אגרתן" (עיין רש"י ד"ה לא סיירא בתחילת דף עז ע"א).
ג. לענ"ד הרב יפסוק כבעל חברת ההסעות.
ד. כפועל בטל.

הערה: אם ההסתברות היא, שסוג הטיול הוא כזה, שגשם ימנע את קיומו, כגון: שביקשו מהנהג להכין הרבה מים וכדו' - הרב יפסוק כמנהל חטיבת הביניים.